

Sarizm zamanynda Krymda türk milli hereketi

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 24 января, 2025

Sarizm zamanynda Krymda türk milli hereketi ÇARLIK ZAMANINDA KIRIM'DA TÜRK MILLIÎ HAREKETİ

Müslüman Kırım tarihinin büyük bir bölümünde Giray Sülâlesi'nden hanlar seçiliyordu (XV. yüzyılın ilk yarısından başlayarak). Giraylardan sonra iktidara gelen Mengli Sülâlesi'nin yönetimi sırasındaki Hanlık, Osmanlı Devleti'ne bağımlı oldu. Bu dönemde hanlar bağımsızlığının bir bölümünü kaybetti, ancak bunun karşılığında güçlü bir siyasî müttefik ve güvenilir bir koruyucu kazandı. Uzak Kuzeydeki Müslüman dünyasının bazı küçük devletleri için önemli olan bu faktör, zamanla önemini daha da arttırdı. Aslında biz, Rusya İmparatorluğu'nun gittikçe büyüyen askerî gücünden söz ediyoruz. Çoktan beri yakında ve uzakta bulunan tüm komşuları tarafından iyi bilinen bu devletin saldırganlığı, XVIII. yüzyılda tehlikeli bir şekil aldı. Bu dönemdeki Rus çarlarının dikkati, artık büyük ilerlemelerin kaydedildiği Doğu ve Batıya doğru değil, halkın çok iyi yaşadığı Karadeniz bölgelerinin bulunduğu Güneye doğru yönelmişti.

1. İlhak

A. İlhakın Gerçekleşmesi ve İlhakın Hukukî Açıdan Geçersiz Olması

Ruslar, XVIII. yüzyıl içinde, arkasında küle dönmüş kasaba, köy ve Kırım'ı müdafaa edenlerden birçok kişinin cesedini bırakarak ve Kırım halkının on binlerce temsilcisini esir alarak dört defa (1711, 1736, 1737 ve 1771'de) bu topraklara saldırır, Rusların yaptığı bunlara benzer bir başka saldırı ise, Türkiye ve başka devletlerin Hanlığın bağımsızlığını kabul etmesiyle sona erer (1772'de Karasu Pazarı Antlaşması ve

1774’de de Küçük Kaynarca Barış Antlaşması imzalanır). Ancak bu bağımsızlık çok kısa sürer. Rus Çariçesi II. Katerina, entrika ve rüşvetlerle, Kırım Tatarlarının Han’a karşı ayaklanmalarını, Giray ailesinden gelen mirasçıların tahta çıkmak için mücadeleye başlamalarını sağlar. II. Katerina barışı sağlamak ve imparatorluğun güney sınırlarını korumak istediğini (1783 tarihli Manifesto) öne sürse de kanlı baskınlar sonucunda Hanlığı yavaş yavaş Rusya’ya bağlar.

Bu eylem, barış içinde bağımsız bir devletin kanunsuzca nasıl işgal edilebildiği konusunda iyi bir örnekti (hâlâ da öyledir). Aslında bu eylem, iki nedenden dolayı uluslararası hakların açık bir ihlâli sayılır. Birincisi, Kırımın ilhakı, Rus askerlerinin Kırım topraklarına girmesi sonucunda gerçekleşir. Yani bağlama, Küçük Kaynarca Barış Antlaşmasının ihlâli sonucunda mümkün olur.

İkincisi, Rusya tarafından tahta getirilen Şagin-Girey, Kırım’ın Rusya’ya verilmesiyle ilgili resmi herhangi bir belge imzalamaz. Böyle bir belgenin imzalanmış olması mümkün değildir, çünkü Han, Kırım’ın ilhakı ile ilgili Manifesto yayımlanmadan önce yönetimden çekilir. Bu nedenle, kısa bir süre için Kırım’ın hükümete kalma gerçeğinin, Kırım Devleti’nin tarihindeki önemi büyüktür. Yani o dönemde Kırım ve Kırım halkı adına başka bağımsız devletlerle görüşme yapma hakkına sahip o tek sübjektive mevcut değildir. Bu nedenden dolayı Kırım’ı bağlama eyleminin, dönem için geçerli uluslararası hak ve normlara uygun hukukî bir kabulü mümkün değildir. Rusya, XVIII. yüzyılın sonundan XX. yüzyılın ortasına kadar Kırım’a kanunsuz bir şekilde sahip oldu. Çünkü, bu ilhak, medenî dünyada kabul edilen dönemin şartlarına uygun hukukî normlara da aykırıydı.

B. İlhakın Sonuçları: Geleneksel Kültürün Yok Edilmesi

Söz konusu ilhak sırasında Kırım’ın doğası ve insanı, bazıları şimdi bile hissedilen telâfisi imkânsız kayıplara uğradı. İlk başta büyük bir zarar gören Kırım biosistemidir. Rus asker ve subayları Hanlığı, işgal ederken, ormanları, meyve ağaçlarını

ve bağları yok etti. Sadece on yıl sonra da bu uygulamaya bağlı olarak, yarımadanın üst ve sahil bölgelerindeki ekosistem değişti; nehirlerin suları azaldı veya nehirler kurudu. İklim daha kuru ve havalar daha sıcak oldu, birçok bitki ve hayvan türü yok oldu, buna rağmen doğaya karşı yapılan bu uygulamalar devam etti.

Tatarların kültürel yapısı özellikle de şehirlerin yapısı zarar gördü. Hanlığ'ın işgali sırasında yerle bir edilen birçok semt yeniden inşa edilmedi ve böylece dünya medeniyetleri tarihi açısından önem taşıyan yerler, sonsuza dek yok olup gitti. Kırım'ın en büyük şehirlerinden biri olan Kefe, en çok zarar gören şehir oldu. 100.000 nüfuslu, çok yakın zamanlara kadar kültürü ve ekonomisiyle büyük bir merkez olan Kefe şehri, yalnızca birkaç Çingene ve Ermeni ailesinin yaşadığı büyük bir yıkıntı ovasına benzedi ve bu durum 30 yıl (yani Rusların işgal dönemi sırasında) böylece devam etti. Liman şehrini yeniden inşa etme kararının alındığı XIX. yüzyılda ise, yıkılmış binalardan bir çoğunun antik tabanı alınıyor ve hazır malzeme olarak inşaatlarda kullanılıyordu. Böylece, çoğu müze ve galerileri süsleyebilecek nitelikte olan ve binlerce "sayfadan" oluşan taş kronikler yok edildi. Sivastapol'daki antik Hersones'in kaderi de aynıydı.

Yeni sayılabilecek Hanlık Dönemi'ne ait kültür eserlerine gelince; onların amaçlı yok edilişi de başladı (XX. yüzyılın sonuna kadar devam etti). Hanlığ'ın ilk başkenti olan Eski Kırım'ın etrafındaki birçok eski mezarlıkta, göçebe döneminden başlayarak o döneme kadar biriktirilmiş ve üstünde Türk damgaların bulunduğu binlerce kitabe bulunuyordu. İşgalden sonra onlardan yalnız bir kaç paha biçilmez eser, tesadüfler sonucunda korunabildi. Karasupazarı'nın mezarlıkları, bazıları zengin oymalarla örtülü bem beyaz mermerden yapılmış birçok türbeyi süslerdi. Bazı eserler yıkıldı, mezarlıklar da yok edildi. Yazılarla kaplı, mermerden yapılmış türbe taşları, kışla binaları yapmak için götürüldü. 1783'ten sonra Ruslar tarafından yaratılan ve desteklenen göçe bağlı olarak şehir ve köy halkı azaldığından, eserlerin sökülmesi Kırım'ın işgali sırasında baskı gören yerli halk tarafından değil işgalciler

tarafından gerçekleştirildi. Kırım mimarisinin şaheseri olan ne kadar eserin yok olduğunu tespit etmek mümkün değildir. Yalnız bir örnek vermekle yetineceğim: Kefe’de Büyük Mimar Sinan’ın şaheseri Sultan Selim Camiin taşları tek tek söküldü. Söylentilere göre bu camiin güzelliği, gene Mimar Sinan tarafından yapılmış, Gözlü’deki Cuma Camiinden bile öteydi. Yerli halk, ilhakın gerçekleşmesinden önce, yani Rusların Kırım topraklarını yavaş yavaş almaya başladığı dönemde yurdunu terk etmeye koyuldu. Böylece 1782’ye doğru 50.000 kadar Tatar, Kırım Yarımadasını terk etti. Daha sonra Kırım’da mevcut hayat şartları, gittikçe ağırlaşarak çekilmez duruma gelir. Hollandalı seyyah Woensel, Rusların Tatarlara “ya ölmek, ya da gitmek” gibi yalnızca iki imkân bıraktıklarını yazar. Gerçekten de yeni yönetim tarafından alınan birkaç önlem bunu amaçlıyordu. Örneğin, Gözlü, Akmescit ve Eski Kırım’daki su şebekesi yok edilir; Tüm Baydar ovasında bulunan onlarca köydeki hiçbir su kanalı, hiçbir çeşme sağlam kalmaz, her şey Rus askerleri tarafından yıkılır, yok edilir, pisletilir. Bu nedenle yalnız şehirler değil, köyler de terk edilir. Böylece Bahçesaray’ın sahip olduğu 40.000 nüfustan, 1780’li yıllarında artık 6.000 kişi kalmıştır. Seyyaha göre Sudak’ta ise yalnız 37 aile vardır.

C. Kırım Tatarlarının Birinci Büyük Göçü

Halkın üçte birinden fazlasını kapsayan Büyük çare, yirmi yıl sonra bulunur. Bunun birkaç nedeni vardı. Birinci neden, askerler tarafından ortaya çıkartılan iflâsın yarattığı ortak bir yoksullaşma ve geleneksel ekonominin yeniden canlandırılması konusundaki becerisizlik ile ilgiliydi. İnsanlar açlık çekmeye başladı. İkinci nedeni de, “Yunan sorunu” olarak adlandırmamız gerekir. 1775’te Rusların Türklerle yaptığı savaş sırasında Rusya’ya yardım ettikleri için misillemeden korkan Yunanlar, Kırım’ın Güney sahiline yerleştirildi. Yunanlar, Kırım’a gelir gelmez Müslümanlara olan nefretlerini, hiç bir zaman Yunanlarla sorunu olmayan Tatarların üzerine yoğunlaştırdı. İyi silâhlandırılmış olan bu

Yunanlar, (Potömkin, Yunanlardan Kazaklarıinki gibi taburlar oluşturdu. Bu taburların görevi, sahili korumak ve “yerli Tatarları gözlemek” idi.), zamanla Tatarları takip eden ve onlara eziyet eden bir felâkete dönüştü. Öyle ki Ruslar, 1783’te uysal yerli Tatar halkını yabanî tabur temsilcilerinden korumak için önlem almak zorunda kaldı.

Göçün diğer nedeni de, 1787-1791’de yapılan Osmanlı-Rus Savaşı ile ilgiliydi. Kırım sakinlerinden bazıları, savaşın sona ermesiyle her şey olmasa da bazı şeylerin değişeceğini, eski hayattan bazı şeylerin geri geleceğini, eskisi gibi olacağını umuyordu. Ancak 1791 tarihli Yaş Barış Antlaşması, bu ümitleri yok etti: Bu antlaş-ma, Kırım’ın Rusya’nın bir parçası olduğu ile ilgili Türk-Rus antlaşmalarını kanıtladı. Birinci büyük göçün kapsamını belirleme imkânı bulabildik. Hanlık Dönemi’nde Kırım yarımadasında yaklaşık 600-700 bin kişi yaşıyordu (Tüm Hanlıktaki halkın sayısı kesin olarak 1,5 milyondur). Göçü durdurmak amacıyla Tatarların hayat şartlarını iyileştirmekle ilgili ilk önlemlerin 1792 yılına doğru alınmaya başlandı. 1770 yılından itibaren başlayarak 400 bin kişi bu toprakları artık terk etmişti. Böylece Kırım’da yaklaşık 100 bin kişi kaldı (Bazılarına göre Kırım’da kalanların sayısı iki misli daha azdır, yani elli bin kişi). Yani yerli halkın 4/5’inin yurtlarını terk ettiğini söylemek mümkündür.

2. Çarlığ’ın XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Yürüttüğü Sömürge Siyaseti

A. Toprak Paylaşması

Rusların ilhakından sonra işgal başladı. Bu durum, bağlanmış olan toprakların ortak kaderi sayılır. Sömürgecilik, eski vatan sahiplerinin elinde bulunduğu temel varlıklarının paylaşmasıyla başlar. Kırım’daki toprak, değerli bir hazineydi. Bu nedenle sömürgeciler, en başta Tatarların toprağına el uzattı. Toprağın paylaşılması, Kırım’da uygulanan çarlık siyasetine uygun bir biçimde yapılır; bu siyasetin amacı Tatarları yurtlarından etmektir (Bu siyasetin ikinci aşaması sayılan Ruslaştırma, daha sonra başlar).

Tatarların topraklarını terk etme nedeni tecti: Ruslar ve Tatarlar arasındaki etnopsikoloji ve ideoloji farklılığı. Kırım Türkleri, ezelden beri hür yaşayan insanlardı. Kırım'da hiçbir zaman Rusya, Moldova, Baltık boyu, Polonya'da olduğu gibi toprak köleliği sistemi yoktu. Kırım'da herkes, aynı haklara sahip idi, herkes silâh taşıma hakkı, avlanma hakkı, ikâmet değıştirme hakkına sahipti ve herkesin ifade özgürlüğü vardı. Belki de Kırım'da Avrupa'nın en özgür halkı, silâhlı avcılarının milleti yaşıyordu. Oysa Rusların psikolojisi tüm bunların tam zıttı sayılırdı; büyük Rus yazarının söylediğine göre bu millet, "zavallı, köleden oluşan bir millettir; yukardan aşağı kadar hepsi köleydi". Yani aristokratlarda bile köle psikolojisi vardı ve onlardan herkes (prensten uşaa kadar) sonsuza kadar güce değer verir ve ona boyun eğdi. Bu sebeple de Rusya'daki toprak köleliği uzun sürdü ve büyük bir çoğunluğu Çara saygı göstererek despotlara eğiliyordu. Ekim Devrimi'nin yapıldığı 1917 yılından sonra ise Bolşevik'lere boyun eğiyordu. Kırım'ın alınmasıyla zıt kişilikler, en özgürlükçü ve en köleci ideoloji ve gelenekler karşılaştı. Bu çatışma yalnız manevî bir çatışma değildi. Yakınları için çalışmayı seven ve bunu başarıyla yapan Tatarlar, Rus sömürgecileri için çalışmak istemiyordu. Bu, pasif ancak çok çetin bir karşı çıkma şekliydi. Bunun yanı sıra Tatarların, köle göçmenlerinin üzerinde "kötü etkisi" vardı ve bu etki rejimin sosyal-ekonomik sistemini sarsıyordu.

Herhangi bir uzlaşma mümkün değildi. Halklardan birinin, bu toprakları terk etmesi gerekiyordu. Petersburg'un planına göre yerli Türklerin göç etmesi gerekirdi. Bu göçle birlikte Rus köylüler buraya yerleştirilmeye başlandı. Daha sonra da gerçek olmayan şartlarla kandırılan, Avrupa'dan gelen Alman, Çek, İsviçreli, Bulgar, Estonyalılar yerleştirildi. Bir Rus göçmenine 15 hektar, bir yabancı göçmene de 30 hektar toprak veriliyordu. Ancak yöneticilerin yabancılara toprak dağıtabilmesi için, toprağın Kırım Tatarı olan yerli toprak sahiplerinden alınması gerekirdi. Ancak Kırım'da çok nadir bir durum söz konusuydu, çünkü toprağın ana kısmı XVI. yüzyılda kanunen köylülere verilmişti. Han Sahib-Giray (1547-1551)

köylülere Kırım bozkırının hemen hemen hepsini verdi; Perekop, Gözlöv, Bahçesaray, Kefe, Arabat ve Sivas arasındaki geniş topraklardı bunlar. Ancak sömürülen Tatarların ataları, bu toprağın tapularını almak gibi bir ihtiyaç duymadı. Bu tür belgeler aslında gereksizdi. Yüzyıllar boyunca bu toprağın gerçek sahipleri konusunda herhangi bir sorun çıkmadı-herkes sahipleri biliyordu. Çar memurlarının bozkıra gelip üç yüz yıl önce verilmiş topraklarla ilgili bir takım bağışlama belgelerini arayacakları kimin aklına gelebilirdi ki? Böyle evraklar bulunmadığı için bu toprağın sahibi olmadığını kabul eden Rus yetkileri, kendisinin toprağı yalnız çalıştırmak için göçmenlere dağıtma değil aynı zamanda da bağışlama hakkına sahip olduğunu düşünüyordu. Böylece, işgalin ilk yıllarında 380 bin hektar veremli toprak dağıtıldı.

B. Yeni Sömürü

Rus köylülerin büyük bölümü, Kırım'a zorla gönderilen veya ihtiyaçtan dolayı güneye kaçan insanlardı. Doğal olarak onlar Kırım'ı bilmiyordu, sevmiyordu ve yeni yurdunu anlama konusunda hiç çaba göstermiyordu. Rus göçmenlerin gelişiyle bağlarda hastalıklar belirlemeye başladı, tarlalar dikenlikle doldu, tütün ve buğday tarlalarının durumu ise korkunçtu. Kırım ve Rus tarımı arasındaki fark, yer yüzü ile gök yüzü arasındaki fark kadar büyüktü. Bu nedenle de Rus olan yeni toprak sahibi, Tatarları ilk yıllarda eski topraklarında tutmak zorundaydı. Tatarlar, ağa tarlalarında çalışarak kendi toprakları için bir tür vergi ödeme durumuna getirilmişti. Önemli olan, angarya sayılan bu mecburî çalışma günlerinin miktarıydı. İlk önce Tatarlara kanunen senede 8 gün çalışma mecburiyeti getirilmişti. Ancak işgücü yetersizdi ve toprak ağaları, kendi ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde kanunun değiştirilmesini istiyordu. 1827 yılında böyle bir reform yapıldı. Yeni reforma göre angarya sınırsızdı. Böylece bu angarya Kırım'da kontrolsüz bir şekilde büyüyordu. Öyle ki bazı yerlerde senede 100 güne kadar yükseliyordu.

Bu durumdan memnun olmayan Tatar halkı, hakkını aramaya

alışıyor, Petersburg'a şikâyet dilekçesi gönderiyordu. Tüm bunlar toprak ağalarının huzurunu bozuyordu. Hakkını arayan bu tür insanlarla başka şekilde de konuşulabilirdi. Bu insanlar topraklarından kovulmaya başlandı. Rus toprak ağalarının bu tür uygulamaları kesilmiyordu, yöntemleri kaba ve Orta ağ yöntemlerinden de beter idi. Örneğin köye giden tek yol üzerindeki araziye el koyuluyor, eskiden beri var olan akar su başka bir tarafa yönlendiriliyordu. "şikâyetçi" olan  z m üreticileri ise susuz kalıp ölüyordu.

C. İslâm'a Hücum ve Bağlı Kültürün Yok Edilişi

Ekonomi alanına karşı yapılan hücum dışında, Tatarların sil hl  bir mücadeleye başlaması için oyunlar hazırlansa da bunlar boşa gitti: Tatarlar barışı koruyordu. Tatarların bu olağanüstü dayanma gücü ve kötülüğe karşı kötülük şeklindeki cevap vermeme kararl lılığının nereden kaynaklandığı sorusuna cevap arayan Petersburg ideologları doğru yanıtı bulabildi: dayanıklılık dinde gizliydi. İşte o zaman İslâm'a karşı, tam olarak da din kitaplarına karşı bir kampanya başlatıldı. Kitaplar derken, yalnız Kuran-ı Kerim nüshalarına karşı değil, dinî, tarih , tıbb  ve felsef  türden, pozitif bilimi içeren tüm kitaplardan söz ediyoruz. Aslında Kırım'da büyük kütüphaneler çoktan beri yoktu, çünkü 1736-1783 yılları arasındaki savaşlar sırasında Ruslar tarafından yakılmıştı. Ancak çok sayıda kitap, okumayı seven köylülerden başlayarak yerli aristokrat sınıfına kadar varan geniş bir çevrenin evlerinde özel kütüphanelerde korunuyordu. Bu nedenle 1833'te aralarında coğrafya kitaplarının da bulunduğu tüm kitapların ve el yazmalarının Kırım Tatarlarının evlerinden toplanması konusunda bir emir çıkartıldı. Okur yazar düzeyi çok yüksek olan bu ülkede yaşayan Tatarlardan çok sayıda kitap toplandıktan sonra yakıldı.

Bu olayın bir hata olmadığını veya yerli halk tarafından yapılan bir teklif sonucu ortaya çıkmadığını kanıtlayan birçok delil mevcuttur ve bu deliller ard arda dizildiği zaman tüm gerçekler ortaya çıkar. XIX. yüzyılın başında Kırım'ın tüm

şehir ve köyleri bölgelere ayrılmıştı ve her bir bölgede birkaç sokak veya mahalle bulunuyordu. Her bölgenin başında bulunan bir temsilci vardı ve bu temsilcinin görevi, bölgesinde olup bitenleri takip edip müdürlerine bildirmek idi. Aslında bu, Tatarlar üzerinde uygulanan siyasî ve ideolojik bir kontrol idi. Böyle bir uygulama, Çarlık Rusyası'nın hiç bir yerinde duyulmamıştı, başka ülkelerde de hiç mümkün olamazdı (Buna benzer bir takip sistemi 1930'lu yıllarda Almanya'da Blockführer'de kurulur). En başta din adamları ve hacca giden kişiler takip edilirdi.

Hacca gitmek işi çok fazla zorlaştırıldı. Pasaportları çok zor veriyorlardı. Pasaportlar ancak, hacca gitmek isteyen grubun Mekke'ye geç varacağı kesinleştiği zaman veriliyordu ve yolculuk böylece amacını yitiriyordu. Bu nedenle de 1840'tan itibaren vize fiyatı yükselmeye başladı; ilk önce 100 rubleye, sonra da 250 rubleye kadar çıktı (Bu yıllarda süt veren bir inek 30 ruble ederdi.). 1828'de Kırım'da Ortodoks misyoner faaliyeti, resmi olarak yeniden başlatıldı. Bu, binlerce kişinin dini olan Müslümanlığa karşı bir kampanya idi. Misyonerlikle uğraşan insanlar büyük imkânlar ve çok paraya sahip idi (Hazineden sağlanan para çoktu, resmi yayın evleri kurulmuştu, merkezde ve diğer sınır bölgelerinde bulunan misyoner merkezlerin harcamaları karşılanıyordu.). 1831 yılında Tavrida Kilise İdaresi kuruldu. Önemsizmiş gibi görünen bu yeni uygulamanın gerçek amacı, Tatarları Volga boyu ve Ural bölgelerinde yaşayan Müslümanlarından ayırmak idi. Artık İslâm'a karşı bir dizi kampanya uygulanabilirdi, çünkü bu şekilde Rus İmparatorluğu'nda yaşayan Müslümanlar arasında herhangi bir ortak protesto yapılma imkânı verilmiyecekti.

Bunun yanı sıra molla, hatip, imam ve müezzinler üzerinde jandarma takibi uygulanıyordu. Rusya dışında eğitim gören kişilerin Diyanet İşleri Dairesi tarafından tanınması ve görev verilmesi yasaktı. Anlaşılacağı gibi bu önlemler dinî eğitim alan, Tatar halkının en okumuş tabakasına karşı yapılıyordu. Bu eğitimi gören insanlar, camii dışında, yani evlerde vaiz etme cesaretini bulacak olursa Kırım dışı ediliyor, genelde de Rusya'nın kuzey eyaletlerine zorla yerleştiriliyordu. Cami

dışında vaiz veren kişiler kamçı ile dövölüyordu. Bu tür cezalar halkın karşısında uygulanırdı; halk tarafından saygı gören hacı veya hatipler soyulup dövölüyordu. Hem Rus, hem de Tatar asilzadeler, bu tür uygulamaları seyretmek zorundaydı. Kırım'ın Baş Müftüsü de çok farklı bir şekilde seçiliyordu; Tatar heyeti üç adayı gösteriyordu, Rus valisi de üçünden birini seçip atamasını yapıyordu.

3. Kırım Savaşı (1852-1856)

A. Savaşın Başlaması ve 1854 Tarihli Sürgün

Savaşın ilk yıllarında eski, miras olarak bırakılan tüm silâhlar Kırım halkından zorla toplandı. Bu önlem, Tatarların bir isyana kalkışmamaları için alındı. Yerli Tatar halkının Türkiye'den gönderilecek askerî birlikler tarafından desteklenme ihtimali karşısında Tatarların tümünün sahil şeridinden 25 km. uzağa yerleştirilmesi kararı verildi. İlk önce Tatarlar dağlara ve bozkıra götürüldü, oysa oradaki günlük hayatlarında bir sürü sorunlarla karşılaştılar, çünkü ne para yardımı ne de yiyecek yardımı yapılıyordu. Bu nedenle Tatarlar, yaşam şartlarının gittikçe zorlaştığı Kırım'dan Perekop ötesine, Rusya'nın güney ve orta bölgelerine, farklı kültürlerin var olduğu, farklı dillerin konuşulduğu bölgelere yöneldi. Savaşın bitiminden sonra da göçe zorlanan bu suçsuz insanlar, göç ettikleri yerlerde kaldı. Geri dönmeleri için para yardımı yapılmadı. Molla olan herkes, düşman Türkler hesabına çalışacak muhtemel bir ispiyoncu olarak kabul edildiği için hapis haneye gönderiliyordu.[1]

Ancak durum, Kırım'da kalanlar için de hiç kolay değildi. Rus ordusunun askerleri ve özellikle de Rus Kazakları yerli halkı soymaya başladı, sonra da sonsuz zulümler yaptı. Bozkırda ve dağlarda levazım komando grupları ve ayrı olarak da "serbest avcılar" ortaya çıktı. Doğal olarak ne levazım komando grupları, ne de "serbest avcıları", Tatarlardan zorla aldıkları şeyler için para ödüyordu. Menkuller, hayvanlar, stok edilmiş ekmek ve yiyecekler gibi her şey süpürölüp götürüldü. Tüm bunlar, hem gaspçıların yemeğini karşılayacak,

hem de askeriyye satılacak kadar büyük miktardaydı. Alınabilecek tüm stoklar toplanınca da, rehin alma uygulaması yapılmaya başlandı. Kazaklar, adamı (en çok aile reisini) herhangi bir nedenden dolayı tutukluyor ve yakınları gıda getirmeden veya fidye vermeden serbest bırakmıyordu.[2]

Bunun, ihtiyaçtan doğan bir durum değil düpedüz bir gasp kampanyası olduğunu tekrarlamak isterim. Rus ordusu, cephe arkasından ve donatım üssünden kopmadı. Peksimetinden iğnesine kadar gereken tüm ihtiyaçlarını deniz yoluyla uzak Atlantik limanlarından temin eden İngiliz-Fransız müttefiklerinden farklı olarak depolara çok yakındı. Bundan başka savaşın başında Tatar çevreleri, Rus ordusu için gönüllü yardımlar yapıyordu. Diyanet, mollalardan büyük miktarda gıda topladı, mirza ve beyler de gönüllü olarak Akhisar'a yüz binlerce pud [Eskiden Ruslarda 16,3 kiloluk bir birim-Z.Z.] kurutulmuş ot, tahıl, odun, gocuk, hayvan sürüleri, atla su taşımak için yapılmış özel fıçılar, mitralyözlü arabalar, binlerce pud peksimet, hatta binlerce adet eyer yolladı. Akhisar (Simferopol), Bahçesaray ve Canko'da Tatar ağa güçleri tarafından revirler (seyyar hastane) kuruluyordu (Karışıklıkta ve bu savaşta ün kazanan levazımcıların umumî hırsızlık döneminde revirler asla yeterli değildi). Tatar asilzadeleri evlerinde, yaralı olanlar için ve bit dolu piyade bölükleri için hamamlar hazırlıyordu. Cephe arkasında sık sık yemek verilmediği için aç olan askerlere hazırlanan pilavın pişirildiği ateşler sokaklarda yakılıyordu.[3]

Her savaşta olduğu gibi bağlar ve bahçeler gene kesilip yok ediliyordu. Bu uygulama, yakacak şeylerin fazlasıyla bulunduğu dağ ve ormanlık bölgelerinde bile böyleydi. Bozkırda da Rus birlikleri, bilinçli olarak ekilmiş tarlaları yok ediyor, bahçe ağaçları kökünden çıkartılıyor, halkı yerinden etmek ve yarımadanın iç bölgelerine sızdığı (Bu hiçbir zaman olmadı!) durumda düşmanı evsiz ve gıdasız bırakmak amacıyla Tatar köylerini ateşe veriyordu.[4]

Bozkırdaki köylerde yaşamak artık mümkün değildi, çünkü susuz bırakılmışlardı: "Askerler kuyulara çok zarar verdi: halatı kesiyor, ağaçtan yapılmış su kovalarını kuyuya atıyor, yedek

parçaları alıp götürüyorlardı... Seyyar satıcılar, Tatarlara karşı anlaşılmaması zor bir nefret içinde Borak-Eli ve uyun Köylerinin yakınlarında bulunan kuyuların ağaçtan yapılmış kovalarına taşlar atıyordu., çitleri, yalakları, kesilmiş su kovalarını yakmak için götürüyordu".[5]

B. 1856-1857 Sürgünü

1856'da, yani savaş biter bitmez "Kırım sorunu"nu çözmek amacıyla eski yöntemi kullanmak konusunda karar alındı. Bu yöntem Tatarları yerinden etmekle ilgiliydi. Bu kez yerli halkın tamamını sınır dışı etme kararı "eski savaşın bitmesinden hemen sonrası Kırım Tatarlarını [Rusya'nın] i eyaletlerine atmak ve Kırım'a ve özellikle de Karadeniz ve Azak denizi kıyılarına Rus kavimlerini yerleştirmek konusunda ortaya çıkan genel sorunun sonucunda" alınmıştı.[6] "Genel sorun"u çözmeye yönelik anlaşılmaması zor olan bu alıntı, daha geç bir döneme ait ve aynı arşivde bulunan başka bir kaynağı da açıklar. Bir sene sonra II. Aleksandr kendisi bu sorunla ilgilenmeye başlar. Böylece yerli halkın kaderi kaçıncı kez bir tek kişi tarafından belirlenir: "İmparator, şefkatli hükümdar, 9 Aralık 1857'de şöyle buyurdu: Tüm Kırım Yarımadasını Tatarlardan temizleme sorununun çözümü için, ülkenin iç eyaletlerindeki devlete ait köylülerin Kırım Yarımadası sınırları içinde bulunan hazineye ait topraklara yerleştirilmesi ve hazine toprakları üzerinde yaşayan Tatarların i eyaletlere veya istedikleri taktırde, şefkatlının bu emirlerini yerine getirmek şartıyla Kırım Yarımadası sınırları içindeki sömürge topraklara gönderme işlerine aşamalı olarak başlanması".[7]

Bu karar uygulanmaya konur, yüzlerce aile jandarma nezareti altında Kurks Eyaleti'ne doğru yola çıkar, ancak kısa zamanda zorunlu göç yavaşlar, sonra da tamamen kesilir. Bunun nedeni de beklenmedik bir durumun ortaya çıkmasıyla açıklanabilir: "Kısa bir süre sonra ortaya çıkan bir sebepten dolayı özel önlemlerin alınması gerekti. Tatarların Kırım'dan alınarak ülkenin başka eyaletlerine yerleştirilmesi gereği ortadan

kalktı, çünkü söz konusu Tatarlar Türkiye'ye göç etmek istedi; bu nedenle de sorun, Rusya'da olduğu gibi, Rusya dışında yaşayan bazı insanları, mümkünse en kısa zamanda Kırım Yarımadasına yerleştirmek ile ilgili bir soruna dönüştü. Tartışmanın bununla sınırı kalması gerekir; ki şu anda bundan söz ediliyor [yani Eylül 1860'ta-V. V.]".[8]

C. İkinci Büyük Göç

Kırım Tatarlarının İkinci büyük göçünün sebeplerinden en önemlisi, Tatarların çok fakirleşmesi ve onun getirebileceği açlıktan ölüm tehlikesiydi. Bu tehlike, savaşın sona ermesiyle ortadan kalkmadı. Askerî üniforma ve Kazak giysisi içinde zulüm eden kişilerden kurtulmak için köylerinden Kuzey Kırım ve Perekop ötesine kaçan Tatar köylüsü hemen geri dönemedi. Köylerindeki tarım işleri o dönemde harabe edilmişti, hem de bu sefer ordu tarafından değil, onlar gibi köylü olan Rus komşuları tarafından: "Onlar, büyük arabalarla kimsesiz kalmış avlulara hep girip çıkıyordu ve satılabilecek her şeyi topluyordu. Aldıklarını sattıktan sonra geri dönerek başka şeyleri alıp götürüyordu. Ekmek, yulaf, arpa ve kurutulmuş ot hemen elden çıkarılıyordu, hem de çok iyi bir fiyatla".[9]

Hazine, aynı zamanda Tatarların topraklarını alıyordu. Belirlenmiş süreden (ki köylü bu süreden haberdar değildi) bir veya iki ay sonra dönen köylünün toprağı, birden bire "sahibinin yerinde bulunmadığı gerekçesiyle" devlet hazinesine mal ediliyordu. Söz konusu toprak sahibi savaştan kurtulmak için Rusya'da mı bulunuyordu veya yurt dışına mı göç etmişti, hiç önemli değildi. Bu toprağı mirasçılara veya akrabalara verme gibi bir uygulama asla söz konusu değildi. Her zaman yapıldığı gibi alınmış toprak, Rus göçmenlere veriliyordu ve bundan sonra Tatarların mahkemeye baş vurup davayı kazanma ihtimali hiç yoktu.[10] Bundan sonra da, aslında Tatarlara uygulanmayan, savaş sonrası köy vergilerinde %70 indirim ilân edildi. Tatar köylerindeki kadınlara uygulanan, iplik, yumurta, avlanmış kuşları teslim edilerek ödenen angarya ve haraç gene uygulanırdı.[11] Tarihte ilk defa Tatarlardan,

ormandan topladıkları, fırtınadan kopmuş ağaç dalları için para isteniyordu, bunun yanı sıra ilk defa inşaatlarda çalışma yükümlülüğü uygulanmaya başlandı. Köylülerin, malzemenin nakliyesinde yer alması ve de burada çalışan işçilere para ödemesi gerekiyordu. Bunun yanında inek satın alacak parası olmayan kalabalık aileler için çok önemli olan keçi besleme uğraşı Tatarlara yasaklandı.[12] Yani Tatarlar, Kırım'a Rus yerleştirme plânına kurban ve ölüme mahkûm olduklarını gerçekten de fark edebildi. Bu durum, yalnızca iflâsa uğramış köylüler değil muhtemel bir açlıkla karşılaşmayacak şehrin varlıklı, hatta Tatarların oldukça zengin sınıfı tarafından da fark edildi. Bu gerçek, rakamlarla da kanıtlanıyordu: gerçek sayıyı içermeleri mümkün olmayan resmi verilere göre bu defa 772 asilzade aile, 9.168 molla, müezzin ve müderris ailesi, 13.444 zanaatçı ailesi göç etti.[13]

Umutsuz, açlıktan ölmekten başka çaresi olmayan Kırım Tatarları, 1860 yılında daha önce göstermiş olduğumuz veya yeni ortaya çıkan başka sebeplerden dolayı yeni bir çareye baş vurmak zorunda kaldı. Son ve tek amaçları, kardeş ve aynı dine sahip Türkiye'ye varmaktı. Göç, iki yoldan yapılıyordu: birincisi kara yolu ile ve Dobruca'ya doğru, ikincisi de deniz yolu ile Anadolu ve İstanbul'a doğruydu. Bu dönemde Tatar nüfûsu oldukça çoğalarak 500.000'e ulaşmıştı. Genelde tüm köy halkı birlikte yola çıkıyordu, yalnız Perekop bölgesinde terk edilmiş köy sayısı 278'e, Evpatoriy bölgesinde de 196'ya ulaştı. "Bu, toptan bir kaçış idi. Bütün aileler, sülaleler, hatta insan toplulukları göç ediyordu. Tatarların erkeği, kadını, çocuğu, işçisi ve yaşlısı, herkes gidiyordu. Yüzlerce ev ve köy boş kalıyordu. Eşyalar hiç pahasına satılıyor veya öylesine veriliyordu. Halk, nereye ve niçin olduğunu bilmeden, yabancı bir memlekette neyle karşılaşacağını tahmin bile edemedi kaçıyordu..."[14]

İlk Büyük göç yıllarında olduğu gibi şimdi de özellikle tamamıyla iflâs eden bozkır sakini, koyun yetiştiricisinin olduğu gibi hâlâ ayakta durabilen Güney sahil bölgesi ve Doğu Kırım'da yaşayan hayvan yetiştiricisi memleketini terk ediyordu. Çünkü hayvancılıkta çiftçilikte olduğu gibi 1-2

yılda yeniden başlamak mümkün değildi. Ormanlarda yaşayanlar, yerlerinde kalıyordu çünkü bahçeleri bir ölçüde kalmıştı ve aynı zamanda ormandan bir şeyler elde edebiliyorlardı. Göçmenlerin sorunlarıyla ilgilenen merkezler doğal olarak kurulmadı. Bundan dolayı bu insanlar herkes tarafından sömürülüyordu: hem pasaport veren şube çalışanlardan, hem toprak ağalarından (kalan borçlar karşılığında hayvan ve kadın takıları alıyordu). Tek bir şeyle yolculuk ediliyordu: Türk balıkçı teknesi veya kaptanlar tarafından sonuna kadar doldurulan ıskunalarla. Ulaşım fiyatları sürekli yükseliyordu, ancak fazlasıyla yüklenmiş bu teknelerin kazaya uğrama ihtimali daha da korkunçtu. Her gün bu kazalar sırasında ölen insanların cesetleri sahili dolduruyordu, ölülerin sayısı 60.000'e ulaştı.[15] Karadeniz sahili cesetlerle çevrilmişti, sahil sakinleri ilk defa böyle bir manzarayla karşılaşılıyordu. Elinde bulunan kaynaklara dayanarak, çok yetenekli olan tarihçi F.F.Leşkov, Kırım'ı terk edenlerin toplam sayısının 300.000 olduğunu yazar (oysa yeni yerlerine ulaşanların sayısı çok daha azdır). Eğer savaş sırasında ölenlerin, iç bölgelere göç edenlerin, Sibiry'a sürülenlerin, savaş sonrası ortaya çıkan açlık sırasında ölenlerin vb. gibi nedenlerden kayıplara karışanların sayısını göz önünde bulunduracak olursak, Kırım Savaşı sebebiyle yarlı Tatar halkının 3/4'ünün yok olduğunu göreceğiz (Bir kıyaslama yapabilmek için şu bilgiyi vermek yeterli olacak: Birkaç milyondan oluşan Rusya, savaş sırasında birkaç bin kayıp verdi.) Bu veriler, Kırım Tatarlarının İkinci göçünün Birinci göç ile aynı büyüklükte olduğunu gösterir.

4. XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında ve XX. Yüzyılın Birinci Yarısında Tatarlara Karşı Baş Gösteren Eğilimler

A. Vakıf Konusu ve Kırım Tatarların Ekonomisi

1860 yıllarında Kırım'da ilginç değişiklikler meydana geldi. Köylülerden, hatta mirza ve beylerden toprak alan rüşvetçi memurlar, daha önce biraz da olsa kanundan çekiniyordu, oysa şimdi tüm bu yolsuzluklar mahkemeler ve kararlarla kanunlaştırılmıştı. Köylüye, ağalara ve vakıflara ait

topraklarla yapılan büyük ve küçük dolandırıcılıkların dönemi başladı. Bu sahte anlaşmaların içeriği çok farklıydı; bir dolandırıcı şekli kullanıldıktan sonra başka bir varyant ortaya çıkarılıyordu ve Kırım topraklarının gaspı böylece sürüyordu.

Göçmenler tarafından bırakılan verimli topraklar ile ilgili söylentilerin tüm Rusya'ya yayıldığı savaş sonrasında Kırım, göçmenlerle doldu. Şunu unutmamak lâzım ki bu durum Rusya'da 1861'de yapılan kölelikle ilgili Büyük reforma denk gelmişti. Bu dönemde Rus köylerinde farklı psikolojiye sahip bir köylü tipi güçlenmeye başladı; bu insan tipi, çok ve verimli bir şekilde çalışabilen, yeni ve daha ciddi ahlâkî norm ve çalışma disipliniyle ilgili kuralları memnuniyetle kabul eden, kendini değerlendirebilecek ve kısıtlayabilecek bir yapıya sahip idi. Oysa psikolojik açıdan zayıf, iradesiz ve de ahlâk sahibi olmayan diğer köylü tipi memleketinde iflâsa uğradı.

İflâsa uğrayan bu ikinci insan tipi, hayatını belirlemek amacıyla ve hayatta başarısız olduğu memleketini terk etmek isteği sonucunda İmparatorluğun yollarını tuttu. Buna benzer binlerce kişiden oluşan bir insan akımı Kırım'ı da istilâ etti: bu insanlar, toprak ağalarının kamçısı olmadan yaşaması mümkün olmayan dünkü beceriksiz köylülerden, farklı nedenlerden dolayı işten kovulan işçilerden (bunlar arasında memleketinde de hayatlarından memnun, işlerini seven iyi işçiler yoktu), hayat kadınlarından ve buna benzer tiplerden oluşuyordu. Yani bundan sonra da defalarca tekrarlanan farklı bir durum söz konusuydu: Becerikli olan herkes Rusya'da kalıyor, büyük reformun gittikçe hızlanan çark devresi dışında kalan en kötü insan kalabalığı ise Kırım'a yerleşiyordu. Veya büyük gazeteci- yazar A.N.Nelidin'in kahramanlarından birinin söylediği gibi "(...) yalnız yaramaz, tembel ve beceriksiz alçaklar göç edip yerleşiyordu. "[16] Onlar, yerlerinden kalkıyor ve Güneye doğru yöneliyordu. Bu durum, devlet ideologlarının işine yarıyordu ve yönetimin uygulamalarına uygundu, ancak yerinden edilen Tatarlar yalnız 55.000 hektar toprağı boşalttı ve Kırım'a yerleşenler için yetersiz olan bu arazilerin yanı sıra yeni toprağın da bulunması gerekirdi.

Bu nedenle de ortaya çıkan ihtiyaçları karşılamak için Kırım vakıflarının topraklarını kullanmakla ilgili girişimler, bir tesadüf değildi. Devlet, eskiden beri Vakıf mallarına el uzatıyordu ve 30-40 yıl içinde yavaş yavaş vakıf mallarının miktarı azılıyordu (mahkeme yoluyla alınmış olanlar, idare yoluyla başkasının topraklarına ilâve edilen topraklar vs.), yani yarısından daha azı kalmıştı. XVIII. yüzyılın sonuna doğru vakıf topraklarının adeta 300.000 desyatina'ya (1 desyatina 1.09 hektara eşittir-Z.Z.) ulaşırken, 1864 yılına doğru bu topraklardan 138.000 desyatina, 1888 yılında da 70-80 000 desyatina kalmıştır.[17] Bu arada 1890'lı yıllarda vakıf gayri menkullerinin önemi, Tatarlar için daha önce hiç olmadığı kadar arttı. Vakıflar, zengin olan Tatar mirzalığının durumunun kötüleşmesi ve de Hanlığ'ın yok edilmesiyle yalnız dinî değil, millî eğitimi de destekleyen tek kaynak olarak kalmıştı, çünkü Rus İmparatorluğu'nu tek bir kuruş bile vermiyordu.

Bunun yanı sıra köy belediyeleri yok edildikten sonra vakıflardan sağlanan parayla yoksullara yardım edildi, birçok toplumsal müessese ayakta tutuldu, hatta şehir ve köylerdeki pek çok yapı onlar sayesinde çalışmaya devam etti. Örneğin Bahçe Saray'daki su şebekesi, Kırım'ın birçok köşesindeki sayısız şadırvan ve çeşme Vakıflara bağlıydı. Vakıf topraklarda insanlar yaşıyordu, birçok insan bu topraklardan geçimini sağlıyordu. Birçok nesil hep bu topraklarda kalıyordu, bu toprak üzerine ter döküyordu, daha verimli olabilmesi için elinden gelen her şey yapıyordu. Bunun yanı sıra Vakıfların dinî ve ahlâkî önemi Kırım Tatarları için çok büyüktü. Bu nedenle de haklı olarak Vakıfların alınması onlar tarafından Şeriata yapılan bir saldırı olarak algılanıyordu.

Söz konusu dönemde "Vakıflarla ilgili sorun" tam anlamıyla ekonomik bir soruna dönüştü. Çok yakında millî kültürün ve ideolojinin büyük bir sorunu haline geldi ve yalnızca Tatarlar arasında değil Kırım'da geniş bir insan kitlesi arasında protestoların ortaya çıkmasını sebep oldu.

Rusya'da herhangi bir akımın çıkardığı gazeteler sık sık kamuoyunu belirlerdi. Gazeteler, 1870'li yıllarının ortasına

doğru Kırım vakıflarının büyük bir bölümünün devlete verilmesi konusunda geniş bir kampanya başlattı. Gazeteciler 1876 yılında birden bire, uzakta bulunan Kırım'ın Vakıflarıyla ilgilenmeye başladı. Bu gazeteciler, pek çok yazıda vakıf topraklarının Tatarlara verilmesinin ne kadar gereksiz olduğunu yazıyordu. Onlara göre Tatarların "fanatizmine" karşı mücadele edilmesi gerekiyordu. Kültürel geçmişin izini yok etme tabîî ki Müslümanların sahip olduğu Vakıf mallarının alınmasından geçiyordu. Moskova gazetelerine göre, böyle bir çözüm doğal olarak "eskiden beri var olan Kırım Tatarlarının memnuniyetsizliğinin" derinleşmesine neden olacaktı, ancak bunun üzerinde ayrıntılı olarak durulması gerekmiyordu: aslında Tatarların varabileceği son protesto şekli ancak göç olabilir. Ancak göçten korkmamak lâzım, Tatarları da zorla tutmak gerekmiyor, çünkü hem Rusya içinden, hem de yurt dışından gelen yeterli sayıda bir göçmen kalabalığı Kırım'a yerleşecek.[18] Bunun yanı sıra Kırım'da yaşayan Müslüman din adamları üzerindeki siyasî baskı da yoğunlaştırılıyordu. 1876'da İç İşleri Bakanı A. E. Timaşev Mekke'ye Hacca giden Kırım Tatarlarına pasaport verilmesini yasakladı. Aynı zamanda üstü kapalı bir şekilde Vakıflar da erimeye devam ediyordu.

B. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı ve Tatarlara Karşı Rus Nefretinin Parlaması

Çarlık herhangi bir siyasî başarısızlıktan sonra her zaman ve defalarca Rus asıllı olmayan halklar üzerinde uygulanan baskılarını yoğunlaştırıyordu. Bu durum Kırım Tatarlarının tarihinde yansıtılmıştır; Ruslar açısından talihsiz olan 1787-1791 yıllarındaki savaştan, 1830'daki Leh İsyanı'ndan ve Kırım Savaşı'ndan sonra Kırım halkı için dayanılması mümkün olmayan dönemler başladı. Tatarlara karşı yürütülen nefret, Balkanlar'daki Osmanlı-Rus Savaşı'ndan (1877-1878) sonra da patlak verdi.

Rusya, Kırım Savaşı'ndaki Rus utancını unutturmak amacıyla başlatılan ve Rus kamuoyuna Kurtuluş Savaşı olarak tanıtılan bu savaşla Güney Slavları "Türk esaretinden" kurtaracaktı.

Savaşla ilgili uydurulmuş, Rus halkına yapılan şu açıklama (Rusların Türklerle yaptıkları daha önceki savaşlarda olduğu gibi Rus köylüsünün çıkarları, Rusya dışındaki Slavların iyiliği için kurban ediliyordu), pratikte Rus toplumunun tüm tabakaları tarafından tekrarlanıyordu. Bu nedenle de Ruslar, Tuna nehrine ulaşır “bizim köylülere kıyasla Bulgarların burada refah içinde ve mutlu bir şekilde yaşadıkları (...)”, bunun yanı sıra da “Bulgarların Türk hükümetine gelirlerine bağlı olmayan ve çok düşük miktarda vergi ödedikleri, askerlikten muaf tutuldukları” konusunda ikna olduktan sonra bile Türklere karşı besledikleri nefretinden kurtulmadı. Üstelik biraz önce alıntı yaptığımız bu notların sahibi, Sivastopol kahramanı, şimdi ise Rus ordusunun Komutanı Graf E. İ. Totleben, Bulgarların tek “samimi isteği”nin, rahatsız edici “kurtarıcıların bir an önce memleketlerini terk etmekle” ilgili olduğu sonucuna varır.[19] Rusya’daki şoven propaganda tüm bölgeleri kapladı. Tatarlara olan nefret, iki şekilde kendini gösteriyordu: Müslümanlara karşı iftira atmak ve bölgeyi Ruslaştırma programını uygulamak. İftiralar, genelde geniş halk kitlelerine yönelik olan gazetelerde yer alıyordu. Aynı içerikli makaleler belli aralarla yeniden yayımlanıyordu ve bunlarda “tembel Tatarlarla” ilgili eskiden beri uydurulan olaylar anlatılıyordu. Yerli Kırımlıların karakterinde başka herhangi bir eksi bulmayı başaramayan gazeteci, Müslümanların aşırı fanatizmi (Tatarların Kutsal Tepe Kermena’ya hakaret ettikleri gibi.) ile ilgili asılsız şeyler yazıyordu ve bunlar “gerçek Ortodoks” vatanseverlerinin nefretini alevlendiriyordu. 1895’te yayımlanan ve Petersburg’un onayı olmadan yeni vakıfların kurulmasını yasaklayan kanun, yeni bir sınırlama sayılır. Bu şekilde, Rus İmparatorluğu’na gerekli olmayan halkın vakıf kurması yasaklanır, çünkü bu tür faaliyetler Tatar kültürünün gelişmesini sağlıyordu. Aynı yıl içinde Kırım Tatarlarının yayınları, basın, hatta vaazlar üzerindeki sansür yoğunlaştırılır. Vaazları kontrol etmek için sürekli olarak camileri ziyaret eden ajanların ihbarları kullanılırdı.[20]

Bu manzaranın temelinde, özellikle de başlangıçta Ruslaştırma

siyaseti o kadar kötü görünmüyordu. Bu siyaset, daha önce de olduğu gibi, en yoğun olarak ekonomi alanında baş gösteriyordu. Topraklardan sorumlu müesseselerden çoğu, çok açık bir biçimde boş olan topraklarla ilgili kararlar alıyordu. Onlara göre bu topraklara “Ortodoks dinine ait insan yerleşmesi gerekirdi, belki de ondan sonra işçi yetişmeyeceği için toprak sahibi olmayacak Tatarlar yerleşecekti, çünkü Rus eyaletlerinde toprak sahibi olmayan çok sayıda insan vardı”. Bir gazete, böylesine farklı bir muameleyi söz edilen millî nedenlerden yola çıkarak kabul ediyordu. Gazeteye göre “hükümet tarafından çok iyi bilinen, o kötü millî özelliklere sahip Tatarların yerine” Rusları tercih etmek “devletin siyasî çıkarlarına uygundu”. [21]

Ruslaştırma kampanyası, siyasî alanda çok belirgindi. Üniversite mezunu olan Müslümanların, okullarda “ideolojik” dersleri (tarih, coğrafya; eski diller hatta matematik) vermeleri yasaklanıyordu [22], Müslümanlar genelde önemli görevlere getirilmiyordu. Örneğin 1906’da Evpatoria’da yapılan yerel seçimlerin sonuçları iptal edildi; Vali, eğer yerel yönetimin başına Rus asıllı olmayan biri seçilirse, “(...) yerel yönetimin üyeleri hep Rus olmayan elemanlardan oluşacak, bu nedenle de Rus halkının çıkarlarını koruyacak, millî, sağlam Rus geleneklerini destekleyecek Rusların da yönetimde yer alması çok gereklidir.” diyordu. [23] Bu önlemlerin kompleksi ve bu kompleksin Rus basının büyük bir kısmı tarafından desteklenmesi, Kırım Tatar aydını İ.Gaspıralı tarafından haklı olarak “Doğudan nefret eden, dar görüşlü saldırganların fanatik cızırtısı.” olarak değerlendirilirdi. [24] Taryhy makalalar